

Yves Tanguy, Γράμμα στον Paul Eluard, 1933

Ἀνέκδοτα γράμματα

Παρίσι 27 Νοεμβρίου 1957

Ἀγαπητέ μου Ἄντρέα,

Δέν ξέρεις πόσο χάρηκα σήμερα τό πρωί λαβαίνοντας τό γράμμα σου. Τά θερμότερά μου συγχαρητήρια, ἐμένα καί τῆς Μαρίας, σέ σένα καί τήν Βιβίκα. Εἶμαι, ὅπως θά ἔλεγες ἐσύ, κατενθουσιασμένος μέ τήν εἶδησι. Καί ἀγόρι πού, ὅπως λές, εἶχες μιά ἐντελῶς ἀμερόληπτη, γι' αὐτό, προτίμησι. Μετέδωσα σήμερα τό ἀπόγευμα τούς χαιρετισμούς στούς Breton. Ἡ Elisa θά σοῦ γράφει. Ὁ Breton μοῦ ζήτησε μέ πολύ περιέργεια ἄν εἶναι τό πρῶτο παιδί σου καί μοῦ ζήτησε τήν ἡλικία σου. Φάνηκε νά τοῦ ἔκανε ἐντύπωσι. Ὅλες μου τίς εὐχές καί πάλι καί στούς δύο διά τό νεογέννητο. Ὅπως λένε στήν πατρίδα – ΝΑ ΣΑΣ ΖΗΣΗ.

Τά νέα μου εἶναι πολύ καλά μέχρι στιγμῆς, ἀλλά περιμένα πληρέστερα κάπως πρὶν σᾶς γράψω. Μόλις ἔφτασα ἐδῶ, εἶπα στόν Breton τά νέα σου, τοῦ μίλησα γιά τόν *M. Ἀνατολικό*, μέ τόν ἐνθουσιασμό πού ξέρεις. Ἐδειξε παμμέγιστο ἐνδιαφέρον. Εἶπε τά ἔξης: Ὅτι θέλει νά δεῖ ἕνα-δύο κεφάλαια, γιά νά τά δημοσιεύει στό περιοδικό. Μέ ρώτησε τό μέγεθος. Τοῦ εἶπα ὅτι τό ἐπεισόδιο τῆς Ἀλμπέρτας εἶναι αὐτοτελές. Θέλει περίπου ἕνα μᾶκρος 12-15 σελίδες. Μετά τοῦ ὑπέβαλα διάφορες ἐρωτήσεις σχετικῶς μέ τό θέμα δημοσιεύσεως ἀπό ἐκδότη πού πρότεινε ὁ ἴδιος (J.-J. Pauvert). Μοῦ εἶπε ὅτι εἶναι ἀσφαλῶς δυνατόν. Καί εἶναι ἀκριβῶς αὐτό πού ζητάει σήμερα τό Παρίσι. Μοῦ εἶπε ἐπίσης ὅτι δέν ὑπάρχει λόγος νά μήν μπεῖ ἀνοιχτά τ' ὄνομά σου. Τελικά φτάσαμε εἰς τήν συζήτησι λεπτομερειῶν καί ἔμαθα τά ἔξης: Μοῦ εἶπε ὅτι «*sont poursuivis, seulement les ouvrages où les denominations communes ou vulgaires des actes et organes du sex appaaraissent. Si les termes utilisés sont ceux de la science ou même du vocabulaire du 18 siècle*», ὅτι δέν ὑπάρχει κανεῖς κίνδυνος. Βλέπε τό βιβλίον πού σοῦ σύστησα «*Wisdom of the Lash*»*, τῆς P. Réage ἢ ἐκδόσεις τοῦ Sade, οἱ ὅροι πού χρησιμοποιοῦνται ἔστω καί στά ἀγγλικά εἶναι αὐτοῦ τοῦ χαρακτήρος. Μόνη ἐξαιρέσι μοῦ φαίνεται στά ἀγγλικά ὁ Miller – *Sexus, Rosy, Crucifixion* (ιδέ Ἐλευθερουδάκης). Κατόπιν τῆς προκαταρκτικῆς αὐτῆς συζητήσεως καί τῆς ἐπιθυμίας πού ἐξέφρασε νά ἰδεῖ τά δύο αὐτά κεφάλαια μέ πιθανότητα δημοσιεύσεως στό περιοδικό –πῆγα ἀμέσως στόν Lacartiere– τοῦ τά ἔδωσα καί τή στιγμή αὐτή τά μεταφράζει. Μέ τόν Lacartiere ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρθηκε μέγιστα μάλιστα

* Τό μετέπειτα *Histoire d'O* τῆς Pauline Réage, πού πρωτοκυκλοφόρησε στ' ἀγγλικά –γιά λόγους λογοκρισίας– στό Παρίσι τό 1957 ἀπό τό Olympia Press.

δέ εν ὄψει καί ὀλοκλήρου μεταφράσεως σιγά σιγά, ἐπανελάβα τή συζήτησι καί μου εἶπε περίπου τά ἴδια περί τῶν ὄρων. Στό μεταξύ διάβασε τά δύο κεφάλαια, μπήκε ἀμέσως στό νόημα περί τοῦ style Jules Verne, πού ὁ ἴδιος μου πρότεινε καί ἀγαπητέ μου Ἄντρέα – μεταφράζει. Μοῦ εἶπε ὅτι τά βρήκε μεγίστου ἐνδιαφέροντος, δείχνοντας ἀσυνήθιστο γι' αὐτόν ἐνθουσιασμό γιατί εἶναι πολύ ψυχραμος στίς ἀντιδράσεις του.

Μέχρι ἐδῶ τά νέα μου. Καθώς τά πράγματα πῆραν ἐντελῶς ἄλλη τροπή, ἀπ' ὅ,τι περιμένα, ἀποφάσισα νά περιμένω τά ἀποτελέσματα τῆς πρώτης αὐτῆς κρούσεως πρὶν ἀποφασίσω γιά τήν περαιτέρω πορεία, καθώς ὁ Breton φάνηκε νά ἐπιμένει γιά γαλλική μετάφρασι πρῶτα.

Τώρα σχετικῶς μέ ὑποβολή κεφαλαίων σέ ἐκδότη, ὁ Lacartiere θέλει νά ἔχει ἀπό τήν ἀρχή δύο κεφάλαια, ἀπό τή μέση καί ἀπό τό τέλος σὺν σύνοψι ὥστε νά δοθεῖ μία ἐντύπωσι, εὐθύς ἐξ' ἀρχῆς στόν ἐκδότη, συνόλου. Στό μεταξύ, ἔχω φυσικά τήν πιθανότητα τῆς συγχρόνου ἀγγλικῆς μεταφράσεως, πού εὐκολύνεται ἀπό τά γαλλικά.

Θά σοῦ γράψω περαιτέρω γιά τίς ἄλλες λεπτομέρειες ἀργότερα. Θέλω μόνο νά μου γράψεις ἂν δέχεται νά γίνει ἡ ἀλλαγὴ αὐτῆ στήν ὀρολογία στά passages ὅπου χρειάζεται γιά τήν γαλλική ἔκδοσι, ἔστω κι ἂν μπορεῖ νά μεταφραστοῦν κατά λέξι στήν ἐνδεχόμενη ἀγγλική.

Φαντάζεσαι τήν μέχρι στιγμῆς ἱκανοποίησί μου γιά τήν ὑποδοχή καί τήν πορεία τῶν πραγμάτων. Θά μου συγχωρήσεις τήν ἀργοπορία νά σοῦ γράψω, ἤθελα νά εἶχα τήν τελική κρίσι τοῦ Breton γιά νά εἶναι ἀκόμα πιό ὀλοκληρωτική ἢ χαρά μου. Σέ μιά ἢ δύο ἐβδομάδες ἐλπίζω νά τήν ἔχομε.

Καί τώρα ἐπειδή αὐτό ἀφορᾷ καί τόν Ἑλύτη – ἰδοῦ ἡ πρότασις τοῦ Breton. Ἄφοῦ διάβασε τόν ἀπό μένα μεταφρασμένο «Προφητικό» μου εἶπε ὅτι μέ μερικές ἀλλαγές στήν μετάφρασι θά δημοσιέψει τό κείμενο αὐτό τοῦ «Ἄξιον Ἑστί» καί ἐπίσης ἕνα δύο ἄλλα, πιθανῶς τά πεζά πού μέ εὐκολύνουν μεταφραστικά καί τό δικό σου κείμενο, μέ εἰσαγωγή ἀπό μένα, καί γιά τοὺς δύο σας.

Δέν ἔχω γράψει τοῦ Ὀδυσσεά, σοῦ ἀφήνω νά τοῦ ἀναγγεῖλεις τήν καλή εἶδησι. Ὡστε ἔτσι ἡ μιά καλή εἶδησι, ἡ δική σου πού μᾶς ἤρθε, νά βρεῖ τήν ἀντήχησί της μέ τήν ἄλλη πού σᾶς στέλνω.

Ὅλα αὐτά, σημειῶνω, προκαταρκτικά ὥσπου νά σᾶς ἀναγγεῖλω ἐλπίζω τά τελικά. Δέν φαντάζεσαι τή χαρά μου καί τήν ἱκανοποίησί μου, γιά μιά δικαίωσι μακρόχρονη, πού σᾶς ὀφείλονταν ἀπό καιρό. Κλείνω. Τοῦ εἶπα αὐτό πού μου εἶπες γιά τό ἔργο του σχετικῶς μέ τόν Ἐγελο-Hegel, τοῦ ἔκανε μεγάλη ἐντύπωσι. Εἶπε νά ἀνθρωποῖ πού ζοῦν κάπου μακριά, καί μέ καταλαβαίνουν καλύτερα ἀπό ὅ,τι καταλαβαίνω τόν ἑαυτό μου. Θά σέ παρακαλέσω νά μου ἐπαναλάβεις: γιατί ὁ Freud δέν τόν κατανόησε ἐνῶ αὐτός κατανόησε τόν Freud. Τελικά στό ἄλλο μου γράμμα θά σοῦ γράψω τίς ἐξαιρετές ἐντυπώσεις μου ἀπό τά ἄλλα κεφάλαια πού διάβασα, πού μου ἔδωσες, μέ πολλές ἰδέες καί ἐντυπώσεις.

Σᾶς χαιρετῶ μέ ὅλη μου τήν καρδιά.

Νάνος

Υ.Γ.

Ἀγαπητέ Ἀντρέα

Ἐχοντας γράψει βιαστικά τό πρώτο γράμμα γιά νά τό ταχυδρομήσω ἀναγκάζομαι νά προσθέσω μερικά. Μετέδωσα εἰς τόν Breton τήν πρόσκλησί σου –ή ὅποια τόν ἱκανοποίησε πολύ καθώς εἶδα– δέν ξέρω φυσικά ἂν θά τό σκεφθεῖ ἢ πότε θα ἔρθει. Πάντως ἡ χειρονομία ἦταν τό οὐσιώδες. Βγήκε ἕνα μικρό τεύχος μέ τό κείμενό μου ἀγγλικά, ἀνάτυπο τῆς «Bottega Oscure», πού θά σᾶς στείλω σέ σένα καί τοῦ Ὀδυσσεά. Θά ἤθελα ἐπίσης νά μοῦ ἔστειλνες καί ἄλλα κείμενα, *Πλοῦς ἀεροστάτου καί τῆς Μεταμορφώσεως*, γιατί ἔχω μιά ἰδέα ὅτι μπορεῖ κι αὐτά νά τά χρησιμοποιήσω. Νά μήν τό λησμονήσω αὐτό. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι θά ἤθελα νά ἔχω καί πάλι, γιατί τήν ξέχασα, τήν αἰτία πού ὁ Breton κατάλαβε τόν Freud, ἐνῶ ὄχι ὁ Freud τόν Breton. Ἐπάνω σ' αὐτό μοῦ εἶπε ὅτι τουλάχιστον κέρδισε τήν ἀγάπη του κι αὐτό τό θεώρησε ὡς μιά μεγάλη καί βαθειά ἱκανοποίησι ἐλλείψει τῶν ἄλλων στοιχείων. Ἔχει σχέση μέ τήν διαλεκτική τοῦ Hegel. Τό λησμόνησα ἐντελῶς. Ἡ ἔρμηνεία τοῦ ἔργου τοῦ Breton διά τοῦ Hegel, ὅτι δηλαδή εἶναι μιά ἐφαρμογή τῆς πνευματικῆς διαλεκτικῆς στό ἐπίπεδο τῶν συναισθημάτων – μοῦ φώτισε ὅλο τό ἔργο του. Ἐκανε στόν ἴδιον μεγάλη ἐντύπωσι. *Κανείς* δέν τό ἔχει πει ἀκόμα, παρ' ὅλες τίς φιλοσοφικές συσχετίσεις πού ἔχουν γίνει. Ὑπογραμμίζω *κανείς*. Ἴσως θά ἔπρεπε νά γράφεις κάτι ἐπάνω σ' αὐτό καί νά μοῦ τό στείλεις ἐν εἶδει μηνύματος πρὸς αὐτόν, ὑπογραμμένο καί ἀπό τόν Ἐλύτη – γιατί νομίζω ὅτι χρειάζεται κάτι τέτοιες χειρονομίες *σήμερα*. Θά τό μεταφράσω καί θά δημοσιευτεῖ μᾶλλον αὐτό ὡς εἰσαγωγή στά κείμενά σας μαζί μέ μιά μικρή δική μου σημείωσι. Γι' αὐτό χρειάζομαι κι ἐγώ ὀρισμένα στοιχεῖα βιογραφικά κι ἐσένα καί τοῦ Ἐλύτη, καθώς καί τίτλους καί ἡμερομηνίες ἔργων δημοσιευμένων. Μίλησα γιά τήν μετάφρασι τοῦ Παπατσώνη. Καταλαβαίνεις ὅτι ἡ ἀναγνώρισί σας ἐπίσημα καί φιλικά στούς κόλπους ἑνός κινήματος στό ὅποιο ἀνήκετε ἀπό 30 χρόνια σχεδόν εἶναι ζήτημα ὀλίγων μηνῶν. Ὅπως προέβλεψα, τό κείμενο τοῦ Ἐλύτη ἔγινε ἀμέσως δεκτό. Μοῦ πρότεινε μάλιστα νά κάνουμε μαζί τίς διορθώσεις στήν μετάφρασι. Καταλαβαίνεις ὅτι γίνεται ὁ Breton μεταφραστής τοῦ Ἐλύτη μέ κάποιον τρόπο. Ἐλπίζω νά τοῦ δώσουν πολύ κουράγιο αὐτά καί πίστι νά συνεχίσει. Τό χρειάζεται καί τό ἀξίζει. Ὅταν γυρίσω στήν Ἑλλάδα τό καλοκαίρι, θά συνεργαστοῦμε πάλι στενά καί πιό προχωρημένα ἐλπίζω καί συστηματικά. Ἐπιφυλάσσομαι νά πῶ τίς κρίσεις μου γιά τά ἄλλα κεφάλαια τοῦ *M. An.* στό ἐπόμενο γράμμα, τονίζοντας ἀπλῶς τά ἑξῆς: ὅτι συμφωνῶ ἀπολύτως. Ἐπίσης τώρα θυμᾶμαι ὅτι ὁ Breton εἶπε γιά σένα ἐπάνω στήν κουβέντα ὅτι εἶσαι ἕνας ἄνθρωπος *d'une richesse inouie* – αὐτά ἦταν τά λόγια του ἐνθυμούμενός σε, στήν γυναίκα του. Προσθέτω ἐπίσης ὅτι ἡ ἰδέα σου γιά τό Λεξικό, πού δέν τήν ἀνακοίνωσα πουθενά, οὔτε στόν Breton, ἐκτός ἂν μοῦ τό ἐπιτρέψεις, τήν βρῖσκω «*geniale*». Θέλω νά σέ ἐνθαρρύνω νά τήν συνεχίσεις, μέ ἀδιάπτωτο καί ταχύ ρυθμό. Βρισκόμαστε στά πρόθυρα μιᾶς συστηματικῆς ἀναθεωρήσεως τῆς γλώσσας ἀπό ριζικῆς συγκινησιακῆς ἀπόψεως. Τό ἔργο σου ἀποκτάει τεράστια σημασία σ' αὐτόν τόν τομέα. Σέ χαιρετῶ καί πάλι μέ ὅλη μου τήν ἀγάπη καθώς καί τήν Βιβίκα, πού συγχαίρω ἐκ βάθους καρδίας, ὡς μητέρα.

Θά σᾶς στείλω συντόμως καί κείμενά μου. Γειά χαρά καί ὑγεία.

Νάνος

Υ.Γ. II

Δέν ξέρω ἂν ὁ Ἑλύτης ἔχει τόν κατάλογο τῆς Ὑπερρεαλιστικῆς ἐκθέσεως τοῦ '47. Εἶναι ὁ συνδυετικός κρικός μέ τό παρελθόν καί τήν σειρά τῶν ἐκδόσεων πού τοῦ ἔστειλα. Ν.

Τίτλος Surrealisme [δυσανάγνωστες λέξεις] ἐκθεση '47, ἔχει ἄρθρα τῶν παλαιῶν φίλων πού ἐξέλιπαν [δυσανάγνωστη λέξη] ἢ [δυσανάγνωστη λέξη] διέργρευσαν. Ν.

15/12/1957

Ἀγαπητέ μου Νάνο,

Τό γράμμα σου –τό τόσο πλούσιο σέ σπουδαῖες εἰδήσεις καί θερμότητα αἰσθήματα– μέ γέμισε μέ μεγάλη χαρά.

Τό διάβασα ὀλόκληρο στό Σωσό*. Ἡ φίλια σου, πού ἀποδεικνύεται ὄχι μόνο ἀπό τά λόγια σου καί τήν διάθεσί σου, μά καί ἀπό σωρό σημαντικές πράξεις χειροπιαστές, μέ συγκινεῖ βαθύτατα καί σπεύδω νά σοῦ ἐκφράσω ἄλλη μιά φορά, μαζί μέ τίς πιό θερμές εὐχαριστίες μου, καί τήν μεγάλη εὐγνωμοσύνη πού αἰσθάνομαι γιά ὅλα, ὅσα κάνεις.

Τέτοιοι φίλοι σάν ἐσένα εἶναι σπάνιοι. Καί ὅταν ἀκόμη ὑπάρχουν, καί εἶναι εἰλικρινεῖς, δέν εἶναι πάντα τῆς ἴδιας ποιότητος καί τοῦ ἴδιου ψυχικοῦ δυναμισμοῦ.

Ἐκτός ἀπό τίς ἄλλες πολλές ἀρετές σου, ἔχεις ἀγαπητέ μου Νάνο καί μιά ψυχική ἀρχοντιά καί μιά ἀριστοκρατική συναισθηματική συγκρότησι, πού μέ γοητεύουν πάρα πολύ.

Τοῦτο τό γράμμα δέν περιέχει, παρά μόνο τά αἰσθήματα πού μοῦ γέννησε ἡ φίλια σου. Σέ λίγες μέρες θά σοῦ γράψω ἐκτενῶς καί θά σοῦ πῶ ὅσα θέλεις νά μάθεις σχετικῶς μέ αὐτά περὶ τῶν ὁποίων μοῦ ἔγραψες. Σοῦ λέγω τώρα ἄλλη μιά φορά τοῦτο: Ὅτι εἶναι πάρα πολύ μεγάλη ἡ χαρά μου, γιά ὅλα, καί ὅτι εἶμαι *κατενθουσιασμένος* καί πανηγυρίζω.

Τίς μέρες αὐτές μετακομίζουμε καί τό σπίτι μας τῆς ὁδοῦ Μονῆς Πετρακῆ, πού ἀφήνουμε, εἶναι ἄνω-κάτω. Μόλις περάσω στό νέο διαμερίσμα μάς θά σοῦ γράψω, θά σοῦ πῶ πολλά καί μέ πολλές λεπτομέρειες.

Ἡ Βιβίκα σέ εὐχαριστεῖ μ' ὅλη της τήν καρδιά γιά τά λόγια πού εἶπες νά τῆς διαβιβάσω.

Σέ εὐχαριστῶ κι ἐγώ ὀλόκαρδα γιά τήν συμμετοχή σου στήν χαρά μας.

Περμμένο ἀνυπομόνως τίς Belles [δυσανάγνωστη λέξη].

Γειά σου, Ἀνδρέας

* Χαϊδευτικό τοῦ Ὀδυσσεά Ἑλύτη.

18 Δεκεμβρίου 1957

Ἀγαπητέ μου Ἀντρέα,

Εὐχαριστῶ γιά τό γράμμα καί τά καλά λόγια. Δέν ἔχω ἀκόμη νέα, γιατί ὁ Lacaniere μετάφρασε τά δύο κεφάλαια ἀλλά πρέπει νά τά δακτυλογραφήσει. Μέ τόν νέο ποιητή Alain Jouffroy, μεταφράσαμε πιά καλά τόν «Προφητικό». Ὁ Jouffroy μοῦ εἶπε ὅτι εἶναι ἓνα εἶδος S' John Perse classique. Τοῦ ἄρεσε πολύ τό κείμενο αὐτό, ὅπως εἶχε ἄρεσει καί στόν Breton, παρ' ὅλη τήν πρόχειρη μετάφρασί μου. Πρός τό παρόν αὐτά εἶναι τά λιγοστά μου νέα. Τά ποιήματα τοῦ Ὀδυσσεά θά μεταφραστοῦν ὅλα – ἀπό μένα μέ συνεργασία τοῦ Jouffroy: δηλαδή τά πιά μεταφράσιμα ἀπό τή σειρά πού ἔχω. Εἶναι μιά δυό λέξεις τοῦ «Προφητικοῦ» πού ἀγαπῶ –καρφή εἶναι μήπως καθρέφτης ὅπως στά Κρητικά:– Καρφή – Καρφίκτι; Γιατί ἡ φράσις «θά χτενίσουν τά μαλλιά μ' ἓνα καρφή» μοιάζει κάπως χωρίς νόημα, ἰδίως γαλλικά: καρφή - clou. Ἐπίσης πάλι στόν «Προφητικό» – ξυνόχορτο εἶναι herbe apègre; ἢ μήπως ὑπάρχει ἓνα ἰδιαίτερο χόρτο πού λέγεται ξυνόχορτο; Θά σέ παρακαλέσω νά τοῦ μεταδώσεις ἂν δέν σοῦ κάνει μεγάλο κόπο τά ἀνωτέρω. Θά σᾶς στείλω τό τρίτο τεῦχος τοῦ «Supréalisme Même» πού βγήκε καθῶς καί τό «Problems of an Empire». Περιμένω ἐπίσης τή συνέχεια κειμένων δικῶν σου πού σοῦ ζητήσα. Εἶμαι πανευτυχής πού ἡ Βιβίκα καί τό παιδί εἶναι καλά. Τίς καλύτερές μου εὐχές καί στούς δύο.

Θά ξαναγράψω μόλις ἔχω νέα.
Μέ πολλή ἀγάπη
Νάνος

Ἀθήνα, 24/1/1958

Ἀγαπητέ μου Νάνο,

Μόλις τώρα ἀπαντῶ στό πρῶτο σου γράμμα. Λυποῦμαι καί ντρέπομαι γι' αὐτό, ἀλλά ἐκτός πού εἶχα πολλά νά κάνω, ἐκτός πού ἔπαθα μιά μεγάλη ζημιά (οἰκονομικῆς φύσεως), μοῦ ἐτέθη ξαφνικά ἓνα μεγάλο πρόβλημα σχετικῶς μέ τόν «Μ. Ἀνατολικό». Σκέφθηκα δηλαδή, ἂν θά ἔπρεπε ἢ ὄχι, τό ἔργο αὐτό, πού ἐξακολουθῶ νά τό θεωρῶ ὡς τό πιά σημαντικό ἀπ' ὅσα ἔγραψα ἕως σήμερα, ἂν θά ἔπρεπε νά δῆ τό φῶς σέ ἔκδοσι πού νά μὴν εἶναι clandestine. Ὅχι διότι ἔχω ἀλλάξει ἰδέες ἢ πεπειθήσεις, μά διότι σκέφθηκα, μήπως μιά φανερό ἔκδοσι τῆς μυθιστορίας αὐτῆς, θά ἔκανε δύσκολη τή ζωή τῆς οἰκογενείας μου στούς κόλπους τῆς κοινωνίας. Ἰδίως σκέφθηκα, ἂν θά μποροῦσε ἢ ὄχι νά βλάψῃ μεθαύριο τόν γίόκα μου, τόν ὁποῖον ὑπεραγαπῶ, ἀπό κοινωνικῆς ἀπόψεως. Λέγω ἀπό κοινωνικῆς ἀπόψεως, διότι ἀλλέως εἶμαι βέβαιος ὅτι ὄχι μόνον δέν θά τόν βλάψῃ, μά θά τοῦ κάνῃ μεγάλο καλό, ὅταν καταλάβῃ μιά μέρα τίς ἰδέες τοῦ πατέρα του στά ζητήματα πού ἀποτελοῦν τό θέμα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, δηλαδή τίς ἰδέες μου στά ζητήματα τοῦ ἔρωτος μέ ὅλες τίς προεκτάσεις των καί τήν βαρύτητά των. Τυραννήθηκα πολύ μέ τίς σκέψεις αὐτές, τίς ὁποῖες [κ]οσκίνισα καί ξανακοσκίνισα, ἐστάθμισα καί ξα-

νασθάμισα, χωρίς να καταλήξω όσο θά ήθελα γρήγορα σε κάποια απόφασι. Και τούτο διότι δέν ήθελα ή απόφασίς μου να είναι αποτέλεσμα μιās ταραχῆς και να μετανοήσω ἀργότερα γιά τήν λήψι τῆς μιās ή τῆς ἄλλης. Ἐν τέλει μπόρεσα να βγῶ ἀπό τή δύσκολη ψυχολογική θέσι στήν ὁποία βρέθηκα και τώρα θά διαβάσης σε τούτο τό γράμμα τήν ἀπόφασι πού πήρα πρό ὀλίγων μόλις ἡμερῶν.

Θά βγάλω λοιπόν τόν «Μ. Ἀνατολικό» και ἑλληνικά και σέ ὅσες μεταφράσεις σέ ξένες γλώσσες θέλουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀναγνώσται και ἐκδόται. Θέτω ὅμως δύο ὄρους. Να μή γίνῃ καμιά ἀπολύτως ἀλλαγῆ λέξεων, πρός μετριασμόν ή περιορισμόν τῆς ἐλευθεροστομίας πού χαρακτηρίζει τό ἔργο μου αὐτό και πού είναι ἕνα ἀπό τά βασικά στοιχεῖα του και μιὰ ἀπό τίς σημαντικές ἀρετές του. Ὁ δεύτερος ὄρος είναι να βγῆ τό βιβλίον ὑπό ψευδώνυμον. Λυποῦμαι πολύ πού θέτω τόν δεύτερον ὄρο, διότι ὑπεστήριζα ἕως σήμερα ὅτι πρέπει να γράφουμε πάντοτε ὑπευθύνως και να μή ὑπογράφουμε μέ ψευδώνυμα ἀλλά μέ τά ἀληθινά μας ὀνόματα πάντοτε. Ἐξακολουθῶ να πιστεύω αὐτό πού εἶπα πάντοτε, ἀλλά ἐπειδή ή δημοσίευσις ἑνός ἔργου σάν τόν «Μ. Ἀνατολικό» μπορεῖ να θέσῃ σέ δύσκολη θέσι τήν οἰκογένειά μου μολονότι δέν εἶμαι καθόλου κομπορμιόστας, παίρνω τήν ὀδυνηρή ἀπόφασι να κάμω αὐτή τήν παραχώρησι, πού θά είναι ή μόνη.

Μπορεῖς λοιπόν, ἀγαπητέ μου Νάνο, να προχωρήσης τώρα μέ ἐλεύθερα τά χέρια σου. Θά σοῦ στείλω λίγο ἀργότερα τά κεφάλαια πού μοῦ ζήτησες – δηλ. 1 ή 2 ἀπό τήν ἀρχή τοῦ ἔργου, 1 ή 2 ἀπό τή μέση και 1 ή 2 ἀπό τό τελευταῖο μέρος. Σήμερα σοῦ στέλνω σέ χωριστό φάκελλο και τήν περίληψι τῶν 15 κεφαλαίων πού ἀποτελοῦν τό πρῶτο μέρος τοῦ ἔργου. Τά μέρη είναι 4.

Δυστυχῶς δέν θυμᾶμαι τί ἀκριβῶς εἶπα τόν περασμένο Ὀκτώβριον γιά τόν Breton ἐν σχέσει μέ τόν Ἐγελον. Ἀλλά θά μποροῦσα να πῶ τώρα, ὅτι ὑπάρχει στόν Breton ἕνα στοιχεῖο διαλεκτικό μέσα στήν καθημερινή του ζωή και δράσι και ὄχι μόνο στήν σκέψι του, πού θυμίζει πολύ τήν διαλεκτική τοῦ Γερμανοῦ φιλοσόφου. Θά μποροῦσα ἐπίσης να πῶ ὅτι ἐνώ ὁ Ἐγελος ἐφήρμοζε συστηματικῶς τήν διαλεκτική του στό πνευματικό μόνον ἐπίπεδο, ὁ Breton τήν ἐφαρμόζει κατά τρόπον συνειδητόν, ή ἀσυνειδητόν, και στό συναισθηματικό.

Σχετικῶς πάλιν μέ τόν Breton και τόν Freud, θά μποροῦσα να πῶ ὅτι ἐνώ ὁ Breton κατενόησε τόν Φρόντ, ὁ Φρόντ δέν κατενόησε οὔτε ἐξετίμησε ἀρκετά τό ἔργον τοῦ Breton, διότι, παρά τίς ἐξαιρετικές πνευματικές ἰκανότητες, ὁ Freud δέν ἦτο ἐπαναστάτης παρά μόνο στήν ἔρευνα και τήν θεραπευτική. Σέ ὅλα τά ἄλλα, τέχνη, ἠδονή, ἠθική, παρά τήν ἐπαναστατικότητα τῆς ψυχανάλυσεως ὡς μεθόδου και θεωρίας, ὁ Freud, ὡς ἄτομον, ἦτο ἕνας ἀστός και ἕνας συντηρητικός ἄνθρωπος, μή δυνάμενος να παραδεχθῆ πέραν ἑνός σημείου (κυρίως στήν θεραπευτική) τήν ἀποτελεσματικότητα τῶν ἰδεῶν του και τῶν τεραστίας σημασίας ἀνακαλύψεών του, φοβούμενος ἴσως τήν ἔκτασιν και τό βάθος τῶν ἀλλαγῶν πού θά μποροῦσαν να ἐπιφέρουν στήν ζωή τῶν ἀνθρώπων οἱ δοξασίες και οἱ θεωρίες του. Νομίζω πῶς ή διαπίστωσις ὅτι θά μποροῦσε κανεῖς να ἀξιοποιήσῃ ὄχι μόνο μιὰ θεραπευτική, ἀλλά ἀκριβῶς τά στοιχεῖα ἐκεῖνα τοῦ ψυχομοῦ, πού, ὅταν μία μέρα ἐλευθερούμενα ἀνασυνταχθοῦν και ὀργανωθοῦν, θά καταστήσουν ἐλεύθερον τόν συμβατικόν ἄνθρωπον (πού ἦτο μέχρι τοῦδε, και πρό τοῦ μαρξισμοῦ και μετά τόν μαρξισμό, οὐσιαστικῶς δοῦλος), ἀληθινά ἐλεύθερον ἐπιτέλους και διαθέτοντα δυνάμεις

ανάλογες μέ τις πυρηνικές, στο ψυχικό επίπεδο, νομίζω ότι μιά τέτοια διαπίστωση μπορεί να δώσει έστω και σε μιά εξαιρετική διάνοια άγχος μικρᾶς ἢ μεγάλης διάρκειας. Ίσως ένα τέτοιο άγχος να έκυριεύσει και τόν μεγάλο και τόσο άγαπητόν μας Freud σε ώρισμένες στιγμές τῆς ζωῆς του και μιά άπ' αυτές νομίζω ότι ἦτο ἡ κρίσιμη στιγμή τῆς έπαφῆς του μέ τόν Άνδρέα Μπρετόν, όταν ὁ μεγαλοφυῆς αλλά κομπορμιστάς (στήν άτομική ζωή του) Έβραῖος έπιστήμων, συνήντησε τόν μή κομπορμιστά και διψασμένο γιά πραγματική έλευθερία, και έκρηκτικό και φλογισμένο από έρωτα γιά ὅλες τίς ύπερβατικές ὁμορφές τῆς ζωῆς, μεγάλον Γάλλον ποιητήν Άνδρέα Μπρετόν.

Ὁ γιός μας πού εἶναι ἀλήθεια πολύ ὠραῖος και χαριτωμένος εἶναι πολύ καλά στήν ὑγεία του και μεγαλώνει. Σέ εὐχαριστῶ πολύ μέ ὅλη μου τήν καρδιά και μαζί μου σε εὐχαριστεῖ και ἡ Βιβίκα γιά τά τόσο θεράμ λόγια πού μᾶς ἔγραψες γιά τόν γιό και γιά τήν μητέρα του και στά δύο σου γράμματα τά ὁποῖα διαβάσαμε πολλές φορές.

Εἶπα στόν Σωσό ὅσα μοῦ ἔγραψες νά τοῦ πῶ σχετικά μέ τήν ἔννοια ὠρισμένων λέξεων στό ποίημά του και ὁ Σωσός μοῦ εἶπε ότι θά σοῦ γράψῃ.

Πολλούς χαιρετισμούς στήν Κα Wilson, στόν Breton και στήν γυναῖκα του.

Σέ σένα στέλνω τήν ἀγάπη μου. Γειά σου

Άνδρέας

ΥΓ. Ἡ χρησιμοποίηση λέξεων ἢ ἐκφράσεων τοῦ 18ου αἰῶνος, πού συγκαλύπτουν τίς ὠραῖες και εὐγλωττες κυριολεξίες, εἶναι κάτι πού ὄχι μόνο δέν δέχομαι, ἀλλά και ἀπεχθάνομαι. Θά ἦτο σάν νά φοροῦσα σε ἕνα ὠραῖο κεφάλι μέ θαυμάσια ξανθά ἢ μαῦρα μαλλιά μιά πουντραρισμένη περρούκα – τήν περρούκα ἀθλίας «grivoiserie», μέ τήν ὁποῖα δέν ἔχω καμία ἀπολύτως σχέση.

Ὅσον ἀφορᾶ τόν τρόπο πού ἀντιμετωπίζει τό ζήτημα αὐτό ἡ κυρία τοῦ "Wisdom of the Lash", θά σοῦ πῶ τά ἔξῃς. Δέν πρόκειται βέβαια γιά *κόλπο* ἢ ἀνανδρία σάν τῶν συγγραφέων τῶν écrits grivois, ἀλλά ὁ τρόπος αὐτός τῆς ἀποφυγῆς τῶν «τολμηρῶν» ἢ «ὠμῶν» λέξεων μπορεῖ νά ταυριάζῃ μέχρι τίνος (ἂν και δέν συμφωνῶ οὔτε και σε αὐτό) σε ἕνα λογοτεχνικό εἶδος μάλλον «αἰσθητικό» και sophisticated, ὄχι ὁμως στήν *καθαρά* ποίηση τοῦ ἔρωτος και τῶν ἡδονῶν του. «Ὁ Μέγας Ἀνατολικός» ἀνῆκε στήν *πιο καθαρή* ποίηση τοῦ ἔρωτος, καθώς και τά περισσότερα ἔργα μου, συνεπῶς ὁ τρόπος τῆς κυρίας τοῦ "Wisdom of the Lash", ἀπορρίπτεται ὡς κατώτερος και τελείως ἄσχετος και αὐτός μέ ἐμέ.

ΥΓ. Γιά τό σχετικό μέ τόν Breton μήνυμα δέν ξέρω ἀκόμα ποιά μορφή πρέπει νά τοῦ δώσουμε. Μήπως μπορεῖς νά μοῦ προτείνῃς τίποτε πού νά μέ βοηθήσῃ νά κάνω κάτι *κατάλληλο* γιά τήν περίπτωσι αὐτή; Ἀκόμη κάτι σχετικό μέ τό μήνυμα. Νομίζεις πῶς πρέπει νά τό γράψουμε, ὁ Σωσός και ἐγώ, *μαζί*; Ἡ προτιμᾶς νά τό γράψῃ ἕνας ἀπό τοῦς δύο μας και νά τό ὑπογράψουμε και οἱ δύο; Ἐάν πιστεύῃς ότι ὁ πρῶτος τρόπος εἶναι καλύτερος, πῶς νομίζεις ότι πρέπει νά γίνῃ μιά τέτοια συνεργασία; Πρέπει νά πῶ ότι δέν ἔχω καμία ἀπολύτως πείρα στό εἶδος τῆς «συλλογικῆς συγγραφῆς», πού ἄλλωστε δέν μοῦ πάει καθόλου και ἄλλο τόσο νομίζω ότι δέν πάει και τοῦ Ἐλύτη.

Θέλω νά ξέρῃς ότι ἡ Βιβίκα ἔκανε τό πᾶν γιά νά μέ πείσῃ ότι δέν ὑπάρχει κανένας λόγος νά ἀνησυχῶ γιά τήν φανερό ἔκδοσι τοῦ «Μεγάλου Ἀνατολικοῦ».

Περμένω ανυπομόνως τό έρωτικό διήγημά σου. Άλλη μιά φορά σέ ευχαριστώ για τό θερό ένδιαφέρον σου και την φιλία σου.

Γειά σου
Άνδρέας

Σημείωση: Η έπιστολή του Έμπερικού (24ης Ίανουαρίου 1958) στον φίλο του ποιητή Νάνο Βαλαωρίτη είναι, όπως εύκολα μπορεί κάποιος να διαπιστώσει, έξαιρετικά πολύτιμη, για πολλούς λόγους. Ο Έμπερικός αναφέρεται αρχικά στο ιδιαίτερα σημαντικό θέμα που τον άπασχολεί αυτή την εποχή, δηλ. στην έκδοση του *Μεγάλου Ανατολικού* (προφανώς στην αρχική έκδοχή του μυθιστορηματος, άφου, όπως ξερούμε, τό έργο αρχίζει να ξαναγράφεται μερικά χρόνια άργότερα). Ο Έμπερικός, όπως δηλώνει και στην περιφημη συνέντευξη του στην Α. Σκαρπαλέζου τό 1967, θέλει να δημοσιεύσει τον *Μεγάλο Ανατολικό* αλλά διστάζει για πολλούς λόγους. Τελικά προκρίνει μιά έκδοση (ένός μέρους του έργου τουλάχιστον) με ψευδώνυμο, προκειμένου να μήν άλλιωθει και λογοκριθεί τό κείμενό του. Τό γράμμα του άπαντά σέ προηγούμενο γράμμα του Νάνου Βαλαωρίτη που έχει μιλήσει στον Μπρετόν για τό έργο του Έμπερικού, ό οποίος δείχνει μεγάλο ενδιαφέρον για μιά μελλοντική έκδοση του *Μ.Α.* στα γαλλικά. Έχουν μάλιστα γίνει οι άπαραίτητες έπαφές με τό γνωστό Γάλλο έκδότη έρωτικών κειμένων Jean-Jacques Pauvert (είναι ό έκδότης του Σάντ, του Μπατάιγ και άλλων). Τελικά ή «μυστική» έκδοση του *Μ.Α.* δέν ευοδώνεται, αλλά ή προσωπική, ιδιόχειρη, θά λέγαμε, μαρτυρία του Έμπερικού για την έκδοση του μεγάλου έργου του και ή σημασία την όποία του άποδίδει στην έπιστολή αυτή είναι για μās (άκόμη και μετά την έκδοση του *Μ.Α.*) πολύτιμη και άπαντά, έστω και άναδρομικά, σέ όλους εκείνους που τόλμησαν τόσο άστόχαστα να ύπαινωθοϋν ότι ό Έμπερικός δέν σκόπευε να εκδώσει τον *Μεγάλο Ανατολικό*. Ένδιαφέρον όμως παρουσιάζουν και τά λοιπά στοιχεία της έπιστολής, όπως είναι ή δική του έρμηνεία μās ιστορικής παρεξήγησης σχετικά με τη συνάντηση Μπρετόν και Φρόντ καθώς και ή άνάγνωστη του Μπρετόν διά της έγγελιανης διαλεκτικής αλλά και οι (γνωστές και άπό άλλου) άπόψεις του για την άμεσότητα και ποιητικότητα της έρωτικής κυριολεξίας. Ένδιαφέρον έχει έπίσης ή όλη συζήτηση για τη σύνταξη ενός μηνύματος προς τον Μπρετόν, άπό κοινού, ή όχι, με τον Σωσό (τόν Έλύτη, δηλαδή).

Γιώργης Γιατρομανωλάκης

3 Φεβρουαρίου 1958

Άγαπητέ μου Άνδρέα,

Σου ξαναγράφω ένα σημείωμα έπειγόντως μετά λήψιν των περιλήψεων των 7 πρώτων κεφαλαίων. Θά σέ παρακαλέσω να μου στέλνεις έτσι τακτικά έως ότου να τά έχω όλα. Σου αναγγέλω έπίσης ότι είδα την μετάφραση του Jacques Lacartiere, ή όποία μου φαίνεται έξαιρετικά έπιτυχημένη. Αυτές τίς μέρες θά παραδώσω τά δύο κεφάλαια μαζί με τά ποιήματα του Έλύτη στον Α. Βρετόν. Άναλόγως τί θά μου πεί αυτός θά κυττάξω να ένεργήσω αναλόγως. Πιστεύω πάντως ότι ή μετάφρασις μερικών κεφαλαίων – στα Γαλλικά, θά είναι ίσως ό μόνος τρόπος για να γίνει τελικά ή μετάφρασις άπό τά Γαλλικά στα Άγγλικά. Δέν βλέπω άλλο τρόπο. Δέν ξέρω αν ό Jean-Jacques Pauvert θά δεχθεί να πληρώσει τον μεταφραστή. Πάντως είμαι βέβαιος ότι ό Girodias θά δεχθεί να πληρώσει για την Άγγλική άπό τά Γαλλικά μετάφρασι άμέσως – γνωρίζοντας πόσο έξυπνος και

μαχητικός είναι στη δουλειά του. Είδες ότι κέρδισε τη δίκη του στο απόκομμα πού σου έστειλα. Πάντως, ίσως τελικά έρθω σε συμφωνία με τον Girodias να πληρωθεί ο Lacartiere, ως απαραίτητο σκέλος της Άγγλικής μεταφράσεως, με προοπτική της έκδόσεως Γαλλικά του βιβλίου (όπως μου είπες με ψευδώνυμο). Η περιπλοκή έγειρεται από τό γεγονός ότι ο Girodias δημοσιεύει μόνο Άγγλικά – ενώ ο Ραυνετ Γαλλικά: Ο Girodias πληρώνει άμέσως, ο Ραυνετ δέν ξέρω καθόλου. Αυτά όμως θά τά κανονίσω με τόν Breton. Τώρα γιά νά δημοσιευτεί στο περιοδικό «Supréalisme Mème», δέν ξέρω αν τά δύο κεφάλαια δέν είναι πολύ μακρúα. Βγαίνουν 25 σελίδες περίπου. Ο Breton είχε ζητήσει 12 σελίδες. Θά σέ πειράξει – αν μου ζητήσει καμμιά τροποποίηση– π.χ. νά δημοσιέψει μόνο τό δεύτερο κεφάλαιο, με μιά μικρή περίληψη του πρώτου:

Αυτά πάντως ακόμα βρίσκονται εκεί.

Μόλις έχω και άλλα νέα θά σου γράψω.

Η μετάφραση του Lacartiere είναι πρώτης τάξεως και δίνει απολύτως τήν ατμόσφαιρα του κεμένου. Θά σου στείλω αντίτυπο μόλις αποφασισθεί τί πρόκειται νά γίνει ακριβώς.

Τους θερμοúς μου χαιρετισμούς
στην Βιβίκα και τόν μικρό
Νάνος

Όδός Νεοφύτου Βάμβα 6
Άθήνα

Άγαπητέ μου Νάνο,

Άπαντώ στο γράμμα σου της 3ης τρέχ.

Χαίρω πολύ πού ή μεταφράσεις του Jacques Lacartiere των δύο κεφαλαίων του «Μ.Αν.» είναι έξαιρετικά επιτυχημένη. Τοúτο αποτελεί, κατά τήν γνώμη μου, ένα κατόρθωμα, διότι τό βιβλίο αυτό δέν μεταφράζεται εύκολα. Όμολογώ ότι έχω μεγάλη περιέργεια νά τήν διαβάσω.

Άφου ό μόνος τρόπος γιά νά γίνη ή μετάφραση του «Μ.Αν.» στην άγγλική γλώσσα είναι νά μεταφραστούν πρώτα μερικά κεφάλαια στα γαλλικά, άς γίνει έτσι. Όσο γιά τό ζήτημα της δημοσιεύσεως των δύο κεφαλαίων στο περιοδικό, άφου δέν ύπάρχει χώρος και γιά τά δύο, άς μπει τό δεύτερο άκέραιο και τό πρώτο σε μικρή περίληψη, όπως λές. Είναι κρίμα πού δέν είναι δυνατόν νά μπουν και δύο κεφάλαια, αλλά άφου δέν γίνεται άλλωώς άς μπει μόνο τό ένα. Η περίληψη όμως του πρώτου είναι απαραίτητη.

Σέ λίγες μέρες θά σου στείλω τμηματικώς τίς περιλήψεις των κεφαλαίων των ύπολοίπων τριών μερών του μυθιστορήματος. Τήν έρχομένη εβδομάδα έλπίζω νά μπορέσω νά σου στείλω όλόκληρο τό πρώτο κεφάλαιο.

Δέν σου έστειλα άμέσως τοúτο τό γράμμα διότι ήλιζα νά σου βρω εν τώ μεταξύ ένα ψευδώνυμο. Δέν βρήκα όμως άκόμη κανένα πού νά με ίκανοποιή και σου στέλνω τήν

έπιστολή μου αυτήν άμέσως για να μην καθυστερήσω περισσότερο. Μόλις βρω ψευδώνυμο θά σου ξαναγράψω.

Τό άπόκομμα περί τοῦ όποιου μου γράφεις δέν τό έλαβα.
Πολλούς χαιρετισμούς από την Βιβίκα και τον γιό μας.

Γειά σου,
Άνδρέας

Υ.Γ. Παρακαλώ να μου γράψης τό παράξενο όνομα τοῦ έκδότου.

Σημείωση: Σε μιαν άλλη παραλλαγή αυτού του σχεδιάσματος επιστολής του Α.Ε. προς τον Ν.Β. υπάρχει και η ακόλουθη παράγραφος:

«Τό βιβλίο σου “Problems of an Empire” είναι σαν μία ποιητική φιλοσοφική συμφωνία πού άποτελεί μία συνύφανσι τοῦ έσωτερικού κόσμου μέ τον έξωτερικό και μία αντικειμενοποίησι της διαμάχης πού φέρει ό σύγχρονος άνθρωπος μέσα του, και την όποία προβάλλει πέραν τών όρίων της άτομικότητας, εις την όποίαν προβολήν ό συγγραφεύς τείνει προς την καθολικήν αντικειμενικότητα. Σε αυτήν την έμμετρην συμφωνία μου έκανε μεγάλη έντύπωσι μεταξύ άλλων ό παραμερισμός κάθε συμβατικής όρολογίας και τό χύσμο τοῦ έργου σε καλούπι καθαρώς προσωπικό, μέ έκλογή για την επένδυσι τών σκέψεων, όρων πού χρησιμοποιει ό άνθρωπος, όταν θέλει να εκφράση άμεσα την συναισθηματικότητά του ή να περιγράψη καταστάσεις θυμικές».

10 Μαΐου 1958

Άγαπητέ μου Άντρέα,

Δέν σου έγραφα τόσον καιρό –γιατί ήμουν κάπως πιεσμένος από διάφορα τοῦ Παρισιοῦ– τελικά άναπνέω λίγο. Μέσω τοῦ Έλύτη, πού έλπίζω να σου τά διαβίβαζε, άνήγγειλα λήψιν τών διαφόρων ειδών πού μου έστειλες. Σου έσωκλείω αυτή τη φορά αυτό πού δέν σου έστειλα: τό άπόκομμα για τον έκδότη. Σε μία εβδομάδα θά δείξω τοῦ Breton τά κεφάλαια πού μετέφρασε ό Lacartiere μαζί μέ τά δικά του κείμενα. Είναι άμφίβολο άν θά βγει 5 τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ, έκτός από τό 4 πού είναι ήδη έτοιμο. Πάντως –όπως σου εξήγησα– ό Lacartiere θά μεταφράσει γαλλικά τη σύνοψι και δύο άκόμα κεφάλαια πρίν ύποβάλλω τό σύνολο στον έκδότη για μία άγγλική έκδοχή. Η γαλλική έκδοχή είναι επίσης πιθανή, αλλά πιο δύσκολη, γιατί τό βιβλίο είναι τολμηρό και μετά τοῦ Μαρκησίου του Sade την δικη τά πράγματα στενέψανε. Ο Lacartiere θαρθεϊ σ’ έπαφή μαζί σου τό καλοκαίρι για να συμφωνήσετε. Θά ήθελα να μου έστειλες τό κεφάλαιο της ήθοποιού Jane Boswell μέ τον μικρό και τον ναύτη –καθώς και τό τέλος της περιλήψεως άν δέν σου κάνει κόπο– ώστε να είναι έτοιμα τά κείμενα για τό φθινόπωρο. Έρχεται μία κοπέλλα έβραία άμερικανίδα Iris Dwens, πού εργάζεται μέ τον έκδότη αυτόν – θά την γνωρίσεις μέσω τοῦ Έλύτη. Θά έρθει σ’ έπαφή μαζί σου και θά σου εξηγήσει προφορικώς τούς όρους κ.τ.λ.

Τί γίνεστε; Γράψε μου δύο λέξεις να μου πεις τά καθεάστα. Έτοιμάζεις τίποτα;

Ἐγώ ἔγραφα ἀκόμα ἓνα θεατρικό ἔργο – «L' Hotel de la Nuit qui tombe» δυό πράξεις. Θά τό ἔχω μαζί μου τό καλοκαίρι γιά ἀνάγνωσι καί ἠχογράφησι. Ὡστε ἐτοιμάσου. Θά ἔρθω περίπου 15 Ἰουλίου.

Ἔστειλα τό τεύχος 3 τοῦ «Surréalisme Même». Ἐλπίζω νά σοῦ τό ἔδειξε ὁ Ἐλύτης. Καθώς καί τό «Problems of an Empire». Θά εἶναι μαζί μου φέτος ὁ γάλλος ποιητής, Alain Jouffroy, ὁ καλύτερος νέος γάλλος ποιητής ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Eluard, μέ τήν γυναίκα του Manine, πού εἶναι ζωγράφος. Ποιά εἶναι τά δικά σας σχέδια γιά τό καλοκαίρι;

Σέ χαιρετῶ μέ θερμή φιλία καί ἀγάπη
πολλή στή Βιβίκα καί μικρό.
Νάνος

Ἀγαπητέ μου Ἀνδρέα,

Ἔμαθα σήμερα ὅτι ὁ Lacapriere ἔφυγε πάλι γιά τή Μύκονο καί γι' αὐτό δέν τόν βλέπω ἐδῶ. Θά ρωτήσω πάλι νά βεβαιωθῶ. Ἔως τήν Πέμπτη θά σοῦ πῶ, ἐλπίζω.

Πάρα πολύ εὐχαριστήθηκα μέ αὐτά τά δυό ποιήματα πού μᾶς διάβασες, τά ὁποῖα βρῆκα ὠραιότατα. Θά ἦταν μιά ἔκτακτη ἰδέα νά κάνεις μιά σειρά ἀπό πίνακες πού ἀγάπησες*.

Ἐπίσης θέλω νά ἐπαναλάβω πόσο μ' ἀρέσει τό στυλ καί τό ὕφος τῆς γλώσσας. Εἶσαι ἀπό τοῦς τρεῖς ἢ τέσσερις ποιητές-συγγραφεῖς πού χειρίζονται τά ἑλληνικά μ' ἓνα προσωπικό ὕφος –μιά γλώσσα δική σου– ὅπως μπορεῖ νά πει κανεῖς ὅτι ὁ Καβάφης, ὁ Παπαδιαμάντης, ὁ Κάλβος εἶχαν μιά γλώσσα δική τους –εἶσαι ἓνας στυλίστας ἐξαιρετος– καί καθώς ξέρεις στά ἑλληνικά εἶναι πολύ πιό δύσκολο νά ἔχεις στυλ, παρά σέ ἄλλη γλώσσα, λόγω μιᾶς ἐνδόμυχης καταστάσεως στή γλώσσα μας πού τείνει πρὸς τό κοινό καί τό φθαρμένο – ἐλάχιστοι, οἱ καλύτεροι μόνο ξεφεύγουν.

Θά ἤθελα νά ἀκούσω κι ἄλλα, πολλά ἄλλα κείμενά σου πού τόσο μ' εὐχαριστοῦν, καθὼς καί παλαιότερα, καθὼς «Ὁ πλοῦς ἀεροστάτου» καί διάφορα ἄλλα.

Ἐλπίζω γρήγορα νά βγάλεις ὄχι ἓνα μόνο ἀλλά πολλά βιβλία.

Πρέπει. Δέν πρέπει ν' ἀφήνομε τό χωράφι τῆς ἑλληνικῆς ἔκφρασης στά ζιζάνια καί στά παράσιτα καί στίς τσουνκίδες. Εἶναι μιά εὐγενική ὑποχρέωσι τῶν ἀνθρώπων πού γράφουν τόσο ὠραῖα σάν ἐσένα.

Πολλούς χαιρετισμούς στήν Βιβίκα
Τήν Πέμπτη.
Γιὰ χαρά
Νάνος

* Πιθανότατα πρόκειται γιά τά ποιήματα πού ἐνωματώθηκαν στήν «Ὀκτάνα» μέ τίτλους: «Δύο ἄλογα» τοῦ Giorgio de Chirico καί «Σαλτιμπάγκοι στά πέριξ τοῦ Παρισιοῦ» τοῦ Picasso.